

Onderwerp:

Overwegingen rond negatieve spaarrentes

In de Nederlandse samenleving leven zorgen over dalende spaarrentes voor consumenten. Die zorgen nemen toe nu er zowel in Nederland als elders in de EU een toenemend aantal banken negatieve rentes introduceert voor hoge spaartegoeden (van meer dan EUR 100.000). Op dit moment zijn er overigens geen relevante voorbeelden van banken die voor gewone deposito's onder de EUR 100.000 een negatieve rente hanteren. De stap om dit wel te doen is daarmee zonder precedent en een stap die banken niet lichtvaardig kunnen nemen. Wij belichten hieronder de overwegingen rondom een eventueel verbod op negatieve spaarrentes. In de optiek van DNB leidt dit tot de conclusie dat een dergelijk verbod overwegend nadelen en risico's kent.

1. Kans op negatieve spaarrentes voor consumenten

Lage en negatieve rentes kunnen de rente-inkomsten van banken negatief beïnvloeden. Doordat marktrentes nu veelal lager zijn dan de spaarrente, staat de rentemarge van banken onder druk. Tot nu toe hebben Nederlandse banken de totale netto rente-inkomsten op peil weten te houden. Vooruitkijkend is het echter de vraag in hoeverre de banken de verwachte verdere daling van de spaarmarge kunnen blijven compenseren.

Tiering, het uitzonderen van een deel van de reserves van banken bij de ECB met een negatieve rentevergoeding beperkt de impact van lagere marktrentes tot op zekere hoogte. De uitzondering zorgt ervoor dat de Nederlandse banken samen momenteel zo'n EUR 340 miljoen per jaar (2 procent van hun totale winst voor belastingen in 2018) minder aan negatieve rente hoeven te betalen aan de ECB. Dit is beperkt vergeleken met de negatieve impact van de daling van de marktrentes op de rentemarge¹.

Zowel in Nederland als in andere EU-landen is er een tendens richting invoering van een negatieve rente voor grote tegoeden van consumenten. Momenteel zijn negatieve spaarrentes nog uitzonderlijk in Nederland en beperkt tot klanten met (zeer) grote spaartegoeden. In andere EU-landen is de situatie vergelijkbaar, met op dit moment geen negatieve rentes voor tegoeden kleiner dan EUR 100.000, op een specifiek Duits voorbeeld na².

Datum

03 december 2019

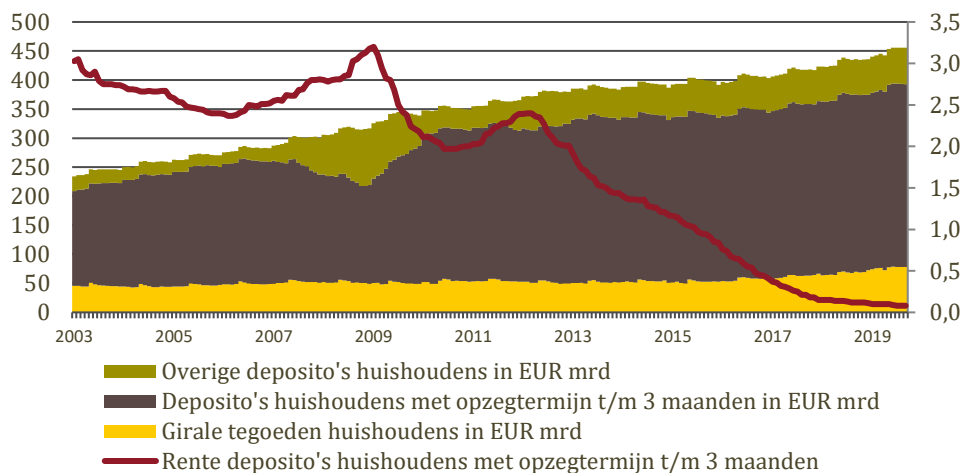
Kenmerk

T027-1283629541-2826

¹ Op basis van totale tegoeden van huishoudens op betaal- en spaarrekeningen van EUR 456 miljard per 2019K3 kost elke daling van de gemiddelde swaprente met 10 basispunten die niet wordt doorberekend aan huishoudens Nederlandse banken op termijn EUR 456 miljoen per jaar.

² Er is een kleine bank in zuid-Duitsland (EUR 1,8 miljard aan activa) die voor klanten die geen andere producten van de bank afnemen (bv. hypotheek, pensioensparen) een negatieve rente op deposito's groter dan EUR 1 heeft ingevoerd. De maatregel dient uitsluitend om zoekend spaargeld weg te houden.

Figuur 1: Deposito's Nederlandse huishoudens stijgen ondanks lagere rente

Bron: DNB-data en eigen berekeningen

Hoewel de spaarrente al jarenlang is gedaald zijn de spaar-en betaalttegoeden van consumenten tot nu toe alleen maar toegenomen (zie figuur 1). Deze tegoeden bedroegen in september 2019 EUR 456 miljard. Van de in totaal EUR 916 miljard aan tegoeden van zakelijke en particuliere rekeningen vanuit Nederland of vanuit EER-bijkantoren is EUR 519 miljard via het Nederlands depositogarantiestelsel (DGS)³ verzekerd.

2. Mogelijke effecten van negatieve spaarrentes

Invoering van negatieve spaarrentes voor consumenten heeft als risico dat spaarders hun tegoeden onttrekken of verplaatsen. Als dit in groten getale gebeurt, vormt dit een bedreiging voor de financiële stabiliteit. Aangezien relevante voorbeelden van negatieve spaarrentes beperkt zijn, veelal recent en enkel betrekking hebben op grote tegoeden (vanaf EUR 100.000), is het trekken van algemene conclusies over gedragseffecten van klanten niet mogelijk. Vooralsnog zijn er echter geen signalen van een grote uitstroom van deposito's bij banken die negatieve spaarrentes zijn gaan hanteren of hebben aangekondigd dit te gaan doen.

De gevolgen van de invoering van negatieve rentes op tegoeden van consumenten kleiner dan EUR 100.000 zijn in het bijzonder onzeker en banken kunnen deze niet lichtvaardig nemen; het is aannemelijk dat banken in de huidige omstandigheden deze doelgroep zullen ontzien. De mogelijke gedragseffecten worden onderstreept door opiniepeilingen waarin consumenten aangeven hun tegoeden te verplaatsen of te onttrekken bij de invoering van negatieve rentes⁴. Maar ook indien deze effecten mee zouden vallen, brengt invoering van negatieve spaarrentes voor deze doelgroep reputatierisico's voor banken met zich mee zoals te zien aan reacties op

³ Een klein deel van de tegoeden groter dan EUR 100.000 wordt ook gedekt door het DGS. Bij rekeningen die op naam staan van twee (of meer) personen (een en/of-rekening of een en/en-rekening), komt namelijk iedere persoon afzonderlijk in aanmerking voor een vergoeding uit het DGS. Ook is er een aanvullende garantie voor deposito's die tijdelijk worden aangehouden in verband met de aan-/verkoop van een huis.

⁴ <https://radar.avrotros.nl/testpanel/uitslagen/item/53-haalt-geld-van-spaarrekening-bij-negatieve-rente-en-dan/>

berichtgeving van banken over negatieve rente in de media. Dit reputatierisico geldt in het bijzonder voor de bank die deze stap als eerste zou zetten.

3. Overwegingen bij een verbod op negatieve spaarrentes

Voor DNB spelen naast bovenstaande beoordeling van de effecten van de invoering van negatieve spaarrentes, verschillende inhoudelijke overwegingen omtrent een wettelijk verbod op een negatieve rente op spaar- en betaaltegoeden. Daarbij is DNB's positie als monetaire beleidsmaker en micro- en macroprudentiële toezichthouder leidend⁵. Invoering van een dergelijk verbod kent in de optiek van DNB overwegend nadelen en risico's⁶:

- Een verbod ondergraaft de contractvrijheid in een markteconomie. Banken zijn ondernemingen die zelf hun tarieven mogen vaststellen en ook allereerst zelf verantwoordelijk zijn voor de eventuele reputatiekosten en onzekere gedragseffecten van hun handelen en de risicobeheersing daarvan. Zowel vanuit micro- als macroprudentieel oogpunt is ingrijpen in dit prijsvormingsmechanisme met een verbod verstorend en kan het een ongewenst precedent scheppen.
- Een verbod op negatieve rentes op spaar- en betaalrekeningen doorkruist het monetair beleid van het Eurosysteem omdat hierdoor banken dalende rentes niet kunnen doorgeven aan klanten. Een ineffectief monetair beleid heeft nadelige gevolgen voor de economie. Om de winstgevendheid op peil te houden zullen banken door een verbod op negatieve spaarrentes namelijk minder geneigd zijn rentes op bedrijfs- en hypotheekkredieten te verlagen⁷. Daarnaast zullen spaarders bij een hogere spaarrente minder geneigd zijn geld aan te wenden om te consumeren of te investeren.
- Een verbod kan de winstgevendheid van banken uithollen wanneer zeer lage marktrentes een langdurig karakter krijgen. Dit kan leiden tot financiële stabiliteitsproblemen die zowel voor het micro- en macroprudentiële toezicht relevant zijn. Zo kunnen banken moeilijkheden hebben om aan hun verplichtingen te voldoen en hun toegang tot de kapitaalmarkt verliezen, waardoor kredietverlening kan worden belemmerd en het vertrouwen in banken onder druk kan komen te staan.
- Een verbod heeft mogelijk gevolgen die we nu nog niet kunnen overzien en bovendien mede afhangen van de keuzes die andere lidstaten van de EU zullen maken. De gevolgen van een langdurig lage en/of negatieve rente zijn voor een belangrijk deel nog onbekend. Deze context maakt het extra lastig op dit moment reeds te overzien wat voor nadelen en risico's een verbod kan hebben; die onduidelijkheid vormt op dit moment op zichzelf weer een extra risico.

⁵ Vanuit DNB's positie als resolutieautoriteit (en uitvoerder van het DGS) zijn er geen zwaarwegende overwegingen die voor dan wel tegen een verbod pleiten.

⁶ Dit geldt zowel voor een expliciet wettelijk verbod als andere wettelijke en fiscale belemmeringen; in het laatste geval bijvoorbeeld door het stellen van voorwaarden om in aanmerking te komen voor lagere toegerekende belastingtarieven. In de praktijk leidt dit ook tot een verbod doordat banken dan alleen spaarproducten zullen aanbieden die voldoen aan de voorgeschreven regels met betrekking tot fiscaliteit.

⁷ Banken kunnen ook de vaste tarieven op bijvoorbeeld betaal- en spaarrekeningen verhogen om te compenseren dat zij negatieve rentes niet door kunnen geven.